

ЕЗИКОВИТЕ „БИСЕРИ“ И ТЯХНАТА МНОГОПЛАСТОВА МОТИВИРАНост

Тинчева, Н., 2019. *Езиковите гафове. Лингвистични, дискурсни и когнитивни аспекти на езиковите „бисери“*. София: POLIS, 183 стр.
ISBN: 978-954-796-080-0

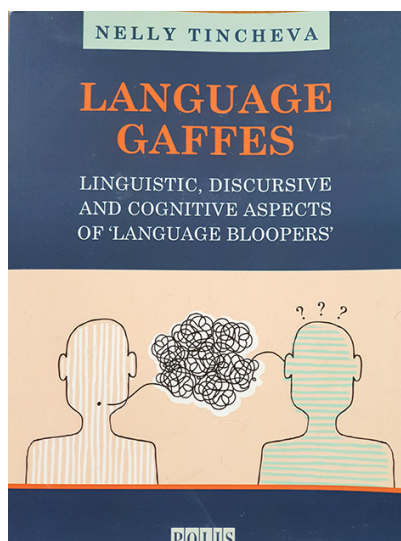
проф. д.ф.н. Майя Пенчева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Сред разнообразните езикови явления т.нар. „езикови гафове“ заемат особено положение. Те ярко се открояват, но в същото време не можем ясно да определим по какво се отличават от езиковата грешка, няма ясна и общоприета класификация на гаfoвете. Нели Тинчева с право одобрява българския термин „бисер“, който определено съдържа оценъчност и така носи една от централните характеристики на явлениято.

Остава спорен въпросът дали езиковите гафове се произвеждат съзнателно и с определена комуникативна цел, или пък напълно неконтролирано. Ходът на изследването, формулираните въпроси и предложените отговори ясно показват позицията на авторката – те са високо информативни за характеристики, които осигуряват системната поява на езиковите гафове и гарантират техния замислен ефект.

Н. Тинчева признава липсата на изследвания на проблемите на езиковите гафове и затова много внимателно, и като се опира на богатата си лингвистична ерудиция, тя мотивирано защитава избора си на Критическия анализ на дискурса (КАД) като апарат на анализа. Това вече само по себе си предполага съчетаването на следните многопластови фактори – когнитивни, психолингвистични, социолингвистични, прагматични и ези-

кови, включващи фонологични, морфологични, лексикално-семантични и синтактични. Тинчева отделя като най-подходящ за целите на изследване на именно този езиков материал модела на социокогнитивния дискурсивен анализ на ван Дийк. Определящ за него е централното място отделено на мотивирането на езиковите продукти от ментални модели, които са специфични и уникални в своето съчетание за говорещия – знания, вярвания, оценъчни модели и стереотипи както и езикови, дискурсивни и комуникативни модели.

Н. Тинчева вижда ясно сложността, многопластовата мотивираност, която произтича от различни по своята природа източници. Затова при опита си да класифицира езиковите гафове тя се основава на сложен и нееднороден набор от явления и фактори. В своята съвкупност те характеризират тези явления като социално и когнитивно мотивирани.

Анализът на езиковите бисери почива на корпус от 350 езикови гафове. При 80 процента от примерите този, който ги е произвел е ясен. За да ги определи по-прецизно Н. Тинчева използва внимателно подбрана мрежа от езикови и дискурсивни маркери. Много съществено е и това че се отчита признакът интенционалност – случайност. Установява се, че неволните езикови гафове са много по-високо честотни от интенционалните. Много ценен елемент от анализа е връзката, която Тинчева установява между параметъра интенционалност и възприемането на гаfoвете. Използваните информанти заявяват, че възприемат интенционалните езикови гафове като маркирани. Ярko открояващ се фактор, който силно откроява изследваното явление, е фактът, че характеристиката „смешно“ е определяща при разпознаване на езиковите гафове като бисери. Колкото по-смешни са гаfoвете толкова по-ясно се разпознават те и толкова повече са харесвани.

Авторката е анализирала различни по характер текстове и е сравнила реакцията към езиковите гафове на различна публика – езиковеди и неезиковеди. Тя заключава че втората група, лаиците, безпогрешно разпознават гаfoвете като характеристика на медиите и публичния дискурс.

Специален интерес представлява глава 4. В нея са обособени два фокуса. Първият се отнася до когнитивното конструиране на езиковите гафове чрез нарушаване на когнитивните модели на политическия дискурс при неподходящо запълване на роли в тези модели, или при установяване на недопустимо свързване при запълването на роли в тези модели. Вторият фокус е анализът на възприемането на гаfoвете по отношение на три критерия, които са скаларни: (а) грешност на изказването; (б) смешност на гафа; (в) трудност на възприемане. В резултат на анализа авторката установява че трите фактора са независими един от друг. Все пак тя се опитва да открие причините за това, като въвежда нов параметър – кон-

цептуален или чисто лингвистичен характер на езиковия гаф. Н. Тинчева установява че: а) лингвистичният гаф надделява над чисто когнитивния по параметъра грешност; б) изследваните лица определят като по-смешни езиковите гафове, почиващи на нарушения на когнитивни модели, а не на нарушения на езикови норми на употребата. Установените различия между чисто езиковите и когнитивните гафове се потвърждават от още едно изследване, което въвежда допълнителен критерий – анкетираните лица са студенти, които имат определени лингвистични познания и по-изострено езиково чувство. На тях се поставят няколко задачи: да идентифицират грешката, да я поправят и да отчетат колко време е отнело това. Установява се, че при чисто езиковите гафове е нужно много по-малко време за отстраняване на грешката и процедурата е далеч по-ефективна.

Накрая на главата, Н. Тинчева представя изследване на 100 студенти филолози, които са запознати с основните положения на когнитивната лингвистика. От тях се изисква да класифицират типовете грешки по двата параметъра при 25 езикови гафа. Авторката достига до следните изводи: 1) съществуват два ясно очертани типа гафове – чисто езикови и когнитивни; 2) те не са ясно противоположни, а обособяват двете крайни стойности на скаларно различие.

Последната глава е посветена на анализа на типа на проблематичната употреба при политическите гафове, наричани „бушизми“ и „тръмписми“. Тя се основава на вече изградения изследователски апарат в предходните части и това помага за ясното и подробно характеризиране на езиковите гафове на двамата американски президенти. Така Тинчева установява че бушизмите са и от двата типа, докато тръмписмите са предимно когнитивни.

Този подробен, задълбочен и подкрепен от солиден изследователски апарат анализ убедително ни показва как едно явление, което на пръв поглед е забавно и не особено честотно, всъщност е плод на сложни когнитивни процеси, на основни езикови закономерности и на връзката между тях. Авторката е успяла последователно и ненатрапчиво да ни води през сложните пътища на създаването и разбирането на тези особени явления. Тя е успяла да ни разкрие в дълбочина същността на създаването и разбирането на езиковите бисери, които почиват на сложно съчетаване на когнитивни, психолингвистични, дискурсивни и лингвистични закономерности.

Непременно трябва да се спра на един особен аспект на тази книга. Тя е радост за читателя, богатство за лингвиста. Тя носи интелектуално насладение не само заради предмета на изследване, но и заради тънкия и елегантен анализ, който е характерен за авторката. Докато четем книгата ние и се забавляваме от сърце, и се удивляваме на безкрайните изразни

възможности на езика, а езиковедите се наслаждават на прецизно изработения и ясно представен изследователски апарат.

**LANGUAGE ‘GAFFES’ AND THE MULTIFACETED
MOTIVATION BEHIND THEM**

Tincheva, N., 2019. *Language Gaffes. Linguistic, Discursive and Cognitive Aspects of ‘Language Bloopers’*. Sofia: POLIS, 183 p. ISBN: 978-954-796-080-0

✉ **Prof. Maya Pencheva, DSc.**

Department of British and American Studies
Sofia University ‘St. Kliment Ohridski’
15, Tzar Osvoboditel Blvd.
1000 Sofia, Bulgaria
E-mail: mayapencheva@gmail.com